

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หัวข้อ : สิทธิมนุษยชนศึกษา

จัดทำโดย นางฉัตรสุดา จันทร์तीय
รหัส ๕๙๐๔๐๒

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๔
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

สิทธิมนุษยชนศึกษา

ฉัตรสุดา จันทร์ดียิ่ง^๑

๑. เกริ่นนำ

สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนบนโลกที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดและเป็นสากล เป็นสิ่งที่บ่งบอกว่ามนุษย์ทุกคน มีความเสมอภาคกันเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสันติสุข มีศักดิ์ศรี มีเสรีภาพ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา เพศ อายุ อาชีพ สถานะทางเศรษฐกิจหรือ สังคม สุขภาพ ความคิดเห็นทางการเมือง มีสิทธิในการแสวงหาวัตถุประสงค์ต่าง ๆ มาดำรงชีพ และได้รับการยอมรับจากสังคม รวมถึงการปฏิบัติจากรัฐอย่างเหมาะสม แต่กระนั้นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก็ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของโลก ถึงแม้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะมีการประกาศใช้มาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้วก็ตาม ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน องค์การสหประชาชาติจึงได้เน้นย้ำและให้ความสำคัญในเรื่องการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจด้านสิทธิมนุษยชนศึกษา และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน และลดโอกาสในการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวาง ทั้งต่อเด็ก เยาวชน คนยากจน คนด้อยโอกาสในสังคม ตลอดจนสตรี ผู้สูงอายุ และประชาชนทั่วไป จึงได้ประกาศ “ทศวรรษสิทธิมนุษยชนศึกษาแห่งองค์การสหประชาชาติ” ขึ้นมา

ภายหลังจากการประกาศทศวรรษสิทธิมนุษยชนศึกษาขององค์การสหประชาชาติ ได้เกิดองค์การเกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษาทางด้านสิทธิมนุษยชนขึ้น ทั้งที่เป็นองค์การระหว่างประเทศ องค์การภายในประเทศ (สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ) ของประเทศต่าง ๆ รวมถึงประเทศไทยด้วย ซึ่งการส่งเสริมการศึกษาทางด้านสิทธิมนุษยชนมีเป้าหมายในการพัฒนาความรู้ความเข้าใจถึงหลักพื้นฐานของการเคารพในสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้คนในสังคม

ดังนั้น สิทธิมนุษยชนศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และสร้างสังคมที่มีการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน เพื่อให้มนุษย์ทุกคนได้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

๒. สิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน^๒ (Human Rights) ได้ปรากฏและเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายนับตั้งแต่ได้มีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติเป็นต้นมา ซึ่งได้มีพัฒนาการเป็นลำดับจนมาเป็นสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน สิทธิมนุษยชนเป็นแนวคิดที่มีความเป็นมายาวนานในประวัติศาสตร์ อารยธรรม ศาสนา และปรัชญาทั้งหลายในโลกที่ให้คุณค่ากับมนุษย์ ซึ่งต่อมาได้ผ่านกระบวนการสร้างกฎเกณฑ์ของสังคมในการประกัน “สิทธิ” ของมนุษย์ สิทธิมนุษยชนจึงกลายเป็นสิทธิทางกฎหมายทั้งในระดับชาติ และระดับนานาชาติ แนวคิดสิทธิมนุษยชนจึงปรากฏในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญชาติต่าง ๆ และในสนธิสัญญาระหว่างประเทศ เพื่อป้องกันสิทธิของบุคคลภายในประเทศ และมนุษย์โลก^๓

^๑ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

^๒ รองศาสตราจารย์อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ (๒๕๕๓). “สิทธิมนุษยชน” , หน้า ๒๗

^๓ คณะกรรมการโครงการสิทธิมนุษยชนศึกษาในคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อความยุติธรรมและสันติ (๒๕๔๕). “เส้นทางสู่สิทธิมนุษยชนศึกษา” , หน้า ๑๓

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า สิทธิมนุษยชน คือ คุณธรรมสากล ที่เน้นคุณค่าของมนุษย์และยืนยันว่า มนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคในศักดิ์ศรี และมีความเท่าเทียมกันในสิทธิ ไม่ว่าจะยากดีมีจน จะพิการ หรือ มีความแตกต่างในเชื้อชาติ แหล่งกำเนิด เพศ วัย หรือสีผิวก็ตาม

๒.๑ ที่มาของสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนมีที่มาจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งในที่นี้จะขออธิบายเพียงที่มาของการก่อเกิดปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในฐานะที่เป็นเอกสารหลักของสหประชาชาติที่ถือเป็นต้นแบบของการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน^๔

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้ยุติลงเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๘ (ค.ศ. ๑๙๔๕) โดยชัยชนะของฝ่ายสัมพันธมิตรที่มีสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส และรัสเซีย เป็นผู้นำนั้น ซึ่งสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้นำความหายนะมาสู่ชีวิตและทรัพย์สินของหลายประเทศทั่วโลก ชาวโลกได้ประจักษ์ถึงความทารุณโหดร้ายของพรรคนาซีเยอรมันที่ได้ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวหลายล้านคน และกระทำร้ายประชาชนทุกประเทศที่เยอรมันเข้ายึดครอง ดังนั้น การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การย้ายยิวลิติสตรี เด็ก ถือเป็นการทำลายศักดิ์ศรีของมนุษย์อย่างชัดแจ้ง หัวหน้ารัฐบาลประเทศสัมพันธมิตรต่างเห็นพ้องต้องกันว่าจะต้องแสวงหามาตรการที่เป็นรูปธรรมเพื่อป้องกันมิให้มีการทำลายศักดิ์ศรีของมนุษย์เกิดขึ้นอีก ซึ่งภายหลังการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติ ในวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๔๘๘ ได้มีการรับรองกฎบัตรสหประชาชาติ (UN Charter) โดยมติที่ประชุมใหญ่ ในกฎบัตรนี้มีข้อความหลายตอนที่แสดงถึงความมุ่งมั่นของสหประชาชาติในการทำหน้าที่ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

ต่อมา เดือนตุลาคม ๒๔๘๙ สหประชาชาติได้ตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (The Commission On Human Rights) ให้อยู่ภายใต้คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม (Economic and Social Council หรือ ECOSOC) และในเดือนมกราคม ๒๔๙๐ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนได้เรียกประชุมเป็นครั้งแรก และได้แต่งตั้งคณะกรรมการร่างเอกสารสหประชาชาติเพื่อการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน โดยแบ่งออกเป็น ๓ ชุด คือ ชุดแรก จัดทำร่างปฏิญญา (Declaration) ชุดที่สอง จัดทำอนุสัญญา (Convention) และชุดที่สาม ศึกษาปัญหาทางการเมืองระหว่างประเทศ

คณะกรรมการร่างปฏิญญา ได้มีการประชุมหลายครั้งและได้นำเสนอร่างปฏิญญาให้สมัชชาใหญ่สหประชาชาติลงมติยอมรับและประกาศ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๙๑ ด้วยคะแนนเสียง ๔๘ เสียง ไม่มีเสียงคัดค้าน โดยประเทศกลุ่มคอมมิวนิสต์ทั้งหมด รวมถึงชาติอาระเบีย และแอฟริกาใต้ งดออกเสียง สำหรับประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่ให้การรับรอง

เนื้อหาของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ประกอบด้วยข้อความ ๓๐ ข้อ มีเนื้อหาแบ่งออกได้เป็น ๔ ส่วน โดยสามารถนำมาสรุปได้ ดังนี้

ส่วนแรก ปรากฏในคำปรารภ ข้อ ๑ และข้อ ๒ กล่าวถึง หลักการของสิทธิมนุษยชนที่ว่า มนุษย์มีสิทธิติดตัวมาแต่เกิด มนุษย์มีศักดิ์ศรี มีความเสมอภาคกัน ดังนั้นจึงห้ามเลือกปฏิบัติต่อมนุษย์และควรปฏิบัติต่อกันเสมือนเป็นพี่น้อง สิทธิมนุษยชนนี้ไม่สามารถโอนให้แก่กันได้ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลทุกประเทศ

^๔ศราวดี ประทุมราช. “สิทธิมนุษยชน : สนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่สำคัญ” จัดพิมพ์โดย คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน (กปส) และมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (FES) พ.ศ. ๒๕๔๔ , หน้า ๓ - ๔

ที่จะสร้างหลักประกันแก่ทุกชีวิตด้วยการเคารพหลักการของสิทธิเสรีภาพที่ปรากฏในปฏิญญานี้ เพื่อให้สิทธิมนุษยชนเป็นมาตรฐานร่วมกันสำหรับการปฏิบัติต่อกันของผู้คนในสังคมทั้งในประเทศและระหว่างประเทศอันจะเป็นพื้นฐานแห่งเสรีภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพโลก

ส่วนที่สอง ปรากฏในคำปรารภ ข้อ ๓ ถึงข้อ ๒๑ กล่าวถึง สิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (Civil and Political Rights)

ส่วนที่สาม ปรากฏในคำปรารภ ข้อ ๒๒ ถึงข้อ ๒๗ กล่าวถึง สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (Economic Social and Cultural Rights)

และส่วนที่สี่ ปรากฏในคำปรารภ ข้อ ๒๘ ถึงข้อ ๓๐ กล่าวถึง หน้าที่ของบุคคล สังคม และรัฐ โดยการทำที่ซึ่งต้องดำเนินการสร้างหลักประกันให้มีการคุ้มครองสิทธิที่ปรากฏในปฏิญญานี้ให้ได้รับการปฏิบัติอย่างจริงจัง ห้ามรัฐกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชน และจำกัดสิทธิของบุคคลมิให้ใช้สิทธิมนุษยชนละเมิดสิทธิของผู้อื่น สังคม และโลก

ลักษณะเฉพาะของสิทธิมนุษยชน

ลักษณะเฉพาะของสิทธิมนุษยชนที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มีดังต่อไปนี้^๕

๑) เป็นสิทธิที่ติดตัวมากับมนุษย์ (Inherent) เมื่อคนเกิดมาก็มีสิทธิมนุษยชนติดตัวมาด้วยความเป็นมนุษย์ ดังนั้น สิทธิมนุษยชนจึงเป็นสิทธิที่ติดตัวแต่ละคนมา ไม่มีการให้ หรือซื้อ หรือสืบทอดกันมา

๒) เป็นสิทธิที่เป็นสากล (Universal) คือ เป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคนเหมือนกัน ไม่ว่าจะเชื้อชาติ เพศ หรือนับถือศาสนาใด ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มาจากพื้นฐานทางสังคมหรือการเมือง อย่างไรก็ตามมนุษย์ทุกคนเกิดมามีอิสระเสรี มีความเท่าเทียมกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ

๓) เป็นสิทธิที่ไม่สามารถถ่ายโอนให้แก่กันได้ (Inalienable) คือ ไม่มีใครจะมาแย่งชิงเอาสิทธิมนุษยชนไปจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ ถึงแม้ว่ากฎหมายของประเทศจะไม่ยอมรับสิทธิมนุษยชน หรือแม้ว่าจะละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ตาม ประชาชนของประเทศนั้นก็ยังมียุทธสิทธิมนุษยชนอยู่

๔) เป็นสิทธิที่ไม่ถูกแยกออกจากกัน (Indivisible) กล่าวคือ เพื่อที่จะมีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพ มีความมั่นคงและมีมาตรฐานการดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับความเป็นมนุษย์ ดังนั้น สิทธิต่าง ๆ ของมนุษย์จะต้องไม่ถูกแยกออกจากกัน

๒.๒ ความหมายของสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน^๖ คือ สิทธิทั้งหลายซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในประเทศที่มีอารยธรรมว่า เป็นสิทธิพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ และในการพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์ เป็นสิทธิที่มีการคุ้มครองป้องกันในทางกฎหมายเป็นพิเศษกับความสำคัญของสิทธิดังกล่าว

จากคำจำกัดความข้างต้น สิทธิมนุษยชนจึงหมายถึง^๗ สิทธิขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่พึงมี เป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า หากมีการล่วงละเมิดต่อสิทธิดังกล่าว ย่อมได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยกฎหมาย เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย และความมั่นคงปลอดภัย

^๕ คณะกรรมการโครงการสิทธิมนุษยชนศึกษาในคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อความยุติธรรมและสันติ (๒๕๔๕) “เรื่องเดิม” , หน้า ๒๙ – ๓๐

^๖ วีระ โลจายะ (๒๕๒๕). “กฎหมายสิทธิมนุษยชน” , หน้า ๕๓ – ๕๔

^๗ รองศาสตราจารย์อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. “เรื่องเดิม” , หน้า ๒๔

สิทธิในการถือครองทรัพย์สิน ตลอดจนสิทธิในการเคลื่อนไหวและการเลือกถิ่นที่อยู่ เป็นต้น นอกจากนี้ สิทธิมนุษยชนยังหมายถึง สิทธิที่พึงมีเพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพ คุณภาพชีวิต เพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เช่น สิทธิในการเลือกนับถือศาสนา สิทธิในการเลือกที่จะประกอบอาชีพ สิทธิในการแสดงความคิดเห็น ตลอดจนสิทธิในการมีส่วนร่วมในทางการเมือง เป็นต้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สิทธิมนุษยชนประกอบไปด้วยสิทธิต่าง ๆ ครอบคลุมวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกคนตั้งแต่เกิดจนตาย

สิทธิมนุษยชน^๘ หมายถึง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติตาม^๙

สิทธิมนุษยชน^{๑๐} (Human Rights) หมายถึง สิทธิความเป็นมนุษย์หรือสิทธิในความเป็นคน อันเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนที่เกิดมาก็มีสิทธิติดตัวมาตั้งแต่เกิด สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่ไม่สามารถโอนให้แก่กันได้ และไม่มีบุคคล องค์กร หรือแม้แต่วัฒนธรรม สามารถล่วงละเมิด ความเป็นมนุษย์นี้ได้ สิทธิความเป็นมนุษย์นี้เป็นของคนทุกคน ไม่เลือกว่าจะมีเชื้อชาติ แหล่งกำเนิด เพศ อายุ สีผิว ที่แตกต่างกัน หรือจะยากดีมีจน หรือเป็นคนพิการ สิทธิมนุษยชนนั้นไม่มีพรมแดน การกระทำใดที่มนุษย์กระทำต่อกันอย่างหยาบ เกียรติและละเมิดศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะเกิดแก่มนุษย์ที่ประเทศใด และไม่ว่าผู้กระทำละเมิดจะเป็นบุคคล กลุ่มบุคคล หรือรัฐใดรัฐหนึ่งก็ตาม ถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

ดังนั้น การจะเข้าใจความหมายของสิทธิมนุษยชนนั้น จำเป็นต้องเข้าใจหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ถือเป็นองค์รวมของสิทธิมนุษยชนด้วย^{๑๑} คือ

๑) สิทธิ (Rights) เป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนตามธรรมชาติที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ซึ่งไม่มีใครล่วงละเมิดได้ คนทุกคนที่เกิดมามีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่รอด และต้องมีชีวิตอยู่อย่างสมเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ความมีอยู่ของสิทธิตามธรรมชาตินี้ แม้เมื่อยังไม่มีการรับรองสิทธิก็ยังมีอยู่

^๘ มาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒

^๙ สนธิสัญญาเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งประเทศไทยได้เข้าร่วมลงนามและให้สัตยาบันกติการะหว่างประเทศและอนุสัญญาประกอบเป็นพันธกรณีที่จะต้องยึดถือปฏิบัติอยู่รวม ๗ ฉบับด้วยกัน ดังนี้

๑. อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบและพิธีสารเลือกรับ (Convention on Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), Optional Protocol)

๒. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Right Of the Child (CRC))

๓. กติการะหว่างประเทศว่าด้วย สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (UN International Covenant on Civil, and Political (ICCPR))

๔. กติการะหว่างประเทศว่าด้วย สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (UN International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR))

๕. อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of Forms of Racial Discrimination (CERD))

๖. อนุสัญญาว่าด้วยต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT))

๗. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (Convention on the Rights Of Persons with Disabilities (CRPD))

^{๑๐} คณะกรรมการโครงการสิทธิมนุษยชนศึกษาในคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อความยุติธรรมและสันติ (๒๕๔๕) “เรื่องเดิม” ,หน้า ๑๗

^{๑๑} กรมคุ้มครองสิทธิและ เสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม หนังสือ “สิทธิมนุษยชนและกฎหมาย ที่ควรทราบสำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านความมั่นคง” ,หน้า ๑๔ - ๑๖

๒) เสรีภาพ (Freedom) หมายถึง การที่มนุษย์สามารถทำอะไรก็ได้ภายใต้ขอบเขตของศีลธรรมอันดีงามโดยไม่เบียดเบียนสังคม หรือไม่ล่วงล้ำสิทธิของบุคคลอื่น หรือสิทธิของส่วนรวม เราจึงเห็นว่ามีการใช้สองคำนี้พร้อมกัน คือ สิทธิและเสรีภาพ ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ มักจะใช้คำว่าสิทธิและเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็นและแสดงออก หรือสิทธิและเสรีภาพในการเลือกคู่ครองและสร้างครอบครัว เป็นต้น

๓) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) เป็นคำที่อธิบายความหมายของสิทธิมนุษยชนในแง่ของการให้คุณค่าแก่ความเป็นคนว่า คนทุกคนมีคุณค่าเท่าเทียมกัน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นหลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชนที่กำหนดสิทธิที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด ใครจะละเมิดไม่ได้ และไม่สามารถถ่ายโอนให้แก่กันได้ สิทธินี้คือสิทธิในการมีชีวิตและมีความมั่นคงในการมีชีวิตอยู่ คนทุกคนที่เกิดมาบนโลกมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนั้น การปฏิบัติต่อกันของผู้คนในสังคมจึงต้องเคารพความเป็นมนุษย์ ห้ามทำร้ายร่างกาย ทรมานอย่างโหดร้าย หรือกระทำการใด ๆ ที่ถือเป็นการเหยียดหยามความเป็นมนุษย์ และได้รับการรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศ อนุสัญญาและปฏิญญาระหว่างประเทศหลายฉบับ

๔) ความเสมอภาคและการเลือกปฏิบัติ (Equality and Discrimination) คือ เกณฑ์การวัดว่าสังคมหนึ่งสังคมใดมีการละเมิดหรือเคารพสิทธิมนุษยชนหรือไม่ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความเสมอภาค หรือการปฏิบัติต่อคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันหรือไม่เท่าเทียมกัน

๒.๓ หลักการพื้นฐานและความสำคัญของสิทธิมนุษยชน

หลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน ๖ ประการ^{๑๒}

๑) คนทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) เป็นสิทธิติดตัวทุกคนตามธรรมชาติ ตั้งแต่เกิด (Natural Rights)

๒) คนทุกคนมีความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติ (Equality and non-discrimination)

๓) สิทธิมนุษยชนเป็นของคนทุกคนโดยไม่เลือก เชื้อชาติ ศาสนา เพศ อายุ อาชีพ สถานะทางเศรษฐกิจหรือ สังคม สุขภาพ ความคิดเห็นทางการเมือง (Universality)

๔) สิทธิมนุษยชนเป็นองค์รวม แยกออกเป็นส่วน ๆ ไม่ได้และพึ่งพิงกัน (Indivisibility & Interdependently)

๕) การมีส่วนร่วมและการเป็นส่วนหนึ่งของสิทธินั้น (participation & inclusion) หมายความว่า ประชาชนแต่ละคนหรือกลุ่มประชาชนหรือประชาสังคมย่อมมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากสิทธิพลเมืองและ การเมือง และสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

๖) ตรวจสอบได้และใช้หลักนิติธรรม (Accountability & the Rule of Law)

ดังนั้น สิทธิมนุษยชน (Human Rights) จึงมีความสำคัญในฐานะอารยธรรมโลก (World Civilization) นับเป็นความฉลาด (Wisdom) ของมวลมนุษยชาติที่พยายามวางระบบคิดเพื่อให้คนทั้งโลกเกิดความตระหนักรู้และคิดคำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ นับแต่ขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรีชาติกำเนิด รวมทั้งระบบสิทธิต่าง ๆ ที่มีพื้นฐานมาจากความชอบธรรม ซึ่งเป็นความชอบธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งสิทธิโดยกำเนิด สิทธิตั้งแต่เกิด การให้ความสำคัญกับคำว่า ชีวิต (Life) ว่าโดยพื้นฐานแล้ว มนุษย์และสัตว์โลกทั้งหลายล้วนต้องการปัจจัยในการดำรงชีวิตด้วยกันทั้งนั้น นับแต่ปัจจัยขั้นพื้นฐานที่ว่าด้วยอาหาร ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การดำรงเผ่าพันธุ์ การมีชีวิตรอด ฯลฯ ความต้องการขั้นพื้นฐานเหล่านี้ นับเป็นปัจจัยสำคัญกับชีวิตเป็นที่สุด และเหมือนกันทั้งมนุษย์และสัตว์ ซึ่งสิทธิดังกล่าวหากเป็นความชอบธรรม

^{๑๒} กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม “เรื่องเดิม” ,หน้า ๑๓ - ๑๔

ของมนุษย์ก็คือ สิทธิมนุษยชน (Human Rights) ทั้งมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม มนุษย์กับธรรมชาติ และแม้แต่กับสัตว์ การคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานมีความจำเป็นอย่างยิ่ง สิ่งเหล่านี้นับเป็นความสำคัญของสิทธิมนุษยชนที่สังคมโลกต่างให้ความสำคัญ การคำนึงถึงสิทธิดังกล่าว จะถือเป็นบันไดก้าวไปสู่ความยุติธรรมทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศที่จะดำเนินกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ร่วมกันในฐานะผู้ลงนามในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ^{๑๓}

๓. สิทธิมนุษยชนศึกษา

สิทธิมนุษยชนศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การสร้างสังคมที่มีการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน การเรียนรู้เรื่องสิทธิมนุษยชนจึงถือเป็นเรื่องสำคัญไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่จะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคเท่าเทียม การไม่เลือกปฏิบัติ และคุณค่าความเป็นมนุษย์ เพื่อช่วยกันปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมให้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยเป็นการศึกษาได้ทั้งในและนอกห้องเรียน หรือผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ^{๑๔}

๓.๑ ความเป็นมาของสิทธิมนุษยชนศึกษา

แม้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะมีการประกาศมาแล้วเป็นเวลายาวนานถึง ๖๘ ปี ซึ่งมีการรับรู้ร่วมกันในบรรดาประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติทั่วโลก แต่การละเมิดสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยังปรากฏอยู่ในบรรดาประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติทั่วภูมิภาคของโลกอย่างมากมาย แม้แต่ประเทศที่เป็นแกนนำของโลก เช่น สหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญด้านสิทธิมนุษยชน ก็ยังมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งภายในและระหว่างประเทศ จนเป็นที่รับรู้และเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันในสังคมอย่างกว้างขวาง

สิทธิมนุษยชนศึกษาเกิดจากการประชุมระดับโลกว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ณ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ในปี ค.ศ. ๑๙๙๓ (พ.ศ. ๒๕๓๖) (The World Conference on Human Rights) ซึ่งที่ประชุมได้ให้ความสำคัญอย่างมากกับการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนศึกษา การฝึกอบรม การพัฒนา การเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในการเคารพสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ด้วยความเชื่อว่าสิทธิมนุษยชนศึกษาคือแนวทางหลักที่สามารถสร้างสรรค์ และเกื้อหนุนให้ผู้คนในสังคมและชุมชนมีความเข้าใจอันดี มีความสมานฉันท์ และมีสันติสุข^{๑๕}

ภายหลังการประชุมครั้งสำคัญดังกล่าว ส่งผลให้เกิดกระแสแห่งการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนศึกษาของประเทศต่าง ๆ ในประชาคมโลกเพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาความรู้ความเข้าใจถึงหลักพื้นฐานของการเคารพในสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้คนในสังคม ตลอดจนหลักคิดใน

^{๑๓} ชะวัชชัย ภาตินธุ (๒๕๔๘). “กระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติการสิทธิมนุษยชน” ,หน้า ๓ - ๔

^{๑๔} สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (๒๕๕๘). “รายงานประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย และรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี ๒๕๕๗” ,หน้า ๒๒๒

^{๑๕} ผศ.ดร.สุทิน นพเกต (๒๕๔๙). “สิทธิมนุษยชนศึกษา : ยุทธศาสตร์ สู่...การสร้างวัฒนธรรม - วิถีชีวิต สิทธิมนุษยชนและสุจริตชน” ,หน้า ๕๖ - ๕๗

สนธิสัญญา อนุสัญญา และข้อตกลงด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ได้นำมาซึ่งการกำหนดเป็นทศวรรษสิทธิมนุษยชนศึกษาและได้ประกาศ “ทศวรรษสิทธิมนุษยชนศึกษาแห่งองค์การสหประชาชาติ (UNDHRE, ๑๙๙๕ – ๒๐๐๔) ทศวรรษสิทธิมนุษยชนศึกษา รอบที่ ๑” ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๙๕ – ๒๐๐๔ ตามมติของสมัชชาใหญ่เมื่อ (GA ๔๘/๑๒๗) ลงวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๑๙๙๓ การประกาศทศวรรษสิทธิมนุษยชนศึกษาขององค์การสหประชาชาติ ภายหลังจากมีปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR) ๕๐ ปี สะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักร่วมกันของบรรดาประเทศภาคีสมาชิกว่า การมีประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนั้น ไม่ได้เป็นหลักประกันเสมอไปว่า มนุษย์จะปฏิบัติตามปฏิญญาสากลฯ ดังนั้นสิทธิมนุษยชนจะมีประสิทธิภาพมากกว่า ถ้าให้ผู้รับผลกระทบได้รู้ว่าเขามีสิทธิหน้าที่อย่างไร

กระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ (ค.ศ. ๒๐๐๔) องค์การสหประชาชาติ ได้กำหนดแนวทางในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนโดยการวางกรอบระยะเวลา ๓ ปี เพื่อให้การกำหนดแนวทางการดำเนินงาน ยุทธศาสตร์การทำงาน การติดตาม และการประเมินผลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับความจำกัดของงบประมาณ (ซึ่งหากกำหนดเป็น ทศวรรษสิทธิมนุษยชนที่ ๒ ซึ่งใช้เวลา ๑๐ ปี จะเป็นข้อจำกัดในการวางกรอบของงบประมาณและการติดตาม ประเมินผล)

แผนปฏิบัติการสิทธิมนุษยชนศึกษา ระยะที่ ๑ มุ่งเน้นในการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในการเคารพสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา (The First Phase (๒๐๐๕ – ๒๐๐๗) : A Plan of Action for Human Rights Education in Primary and Secondary School System) ซึ่งเป็นการวางรากฐานแนวความคิดสิทธิมนุษยชนเพื่อหลอมรวมทัศนคติและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ในช่วงวัยที่เริ่มต้นเรียนรู้ผ่านสาระวิชา กิจกรรม และวิธีการต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ถือเป็นแนวทางที่สำคัญที่สังคมไทยควรที่จะมีการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้านสิทธิมนุษยชน หรือร่วมสนับสนุนให้เกิดโครงการสิทธิมนุษยชนศึกษา โดยเฉพาะในสถานศึกษาระดับดังกล่าวที่ ต้องบูรณาการสาระการเรียนรู้สิทธิมนุษยชนเข้าสู่ระบบการเรียนการสอน เพื่อสร้างเสริมให้ “อนาคตของสังคมไทย” มีความรัก ความเข้าใจ ความเอื้ออาทร ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ตลอดจนการเคารพในสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลอื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคม

๓.๒ คำจำกัดความของสิทธิมนุษยชนศึกษา

สิทธิมนุษยชนศึกษา^{๑๖} คือ คือกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมด ที่มุ่งส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ ค่านิยม ทัศนคติ และความสำนึกในสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสัญชาติ ทุกศาสนา ทุกภาษา และทุกสถานะ เพื่อให้มนุษย์ทุกคนได้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข มีศักดิ์ศรี มีความรับผิดชอบ และมีความเคารพในสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของกันและกัน อันเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุดต่อความเจริญก้าวหน้าและการพัฒนาสังคมให้มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตสิทธิมนุษยชน เพื่อมุ่งสู่ “สังคม ... สันติประชาธรรม”

^{๑๖} ผศ.ดร.สุทิน นพเกตุ (๒๕๔๙). “เรื่องเดิม” ,หน้า ๖๒

ทั้งนี้ สิทธิมนุษยชนศึกษาในความหมายขององค์การสหประชาชาติ นั้น หมายถึง การศึกษา การฝึกอบรม การถ่ายทอดและการใช้ความพยายามในการให้ข้อมูล รวมทั้งการเรียนรู้ทั้งหมดเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ ค่านิยม และเสริมสร้างวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยใช้กระบวนการให้ความรู้ทักษะการหล่อหลอมทัศนคติ เพื่อมุ่งก่อให้เกิดสิ่งดังต่อไปนี้^{๑๗}

(๑) เสริมสร้างการเคารพสิทธิมนุษยชน และรากฐานเสรีภาพให้เข้มแข็งขึ้น

(๒) พัฒนาศักยภาพ และบุคลิกภาพของมนุษย์ รวมทั้งศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างเต็มที่

(๓) ส่งเสริมความเข้าใจ ความเคารพ ความเท่าเทียมและมิตรภาพระหว่างชนชาติ ทุกเชื้อชาติ สัญชาติ เผ่าพันธุ์ ทุกศาสนาและทุกกลุ่มภาษา

(๔) ให้ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพในสังคมที่เป็นอิสระ

(๕) ให้เกิดการพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้า และดำรงไว้ซึ่งสันติสุข

สรุปได้ว่าสิทธิมนุษยชนศึกษา^{๑๘} หมายถึง การเรียนรู้ทั้งหมด โดยอาศัยระบบการศึกษา ทั้งในระบบ นอกระบบ ตลอดจนการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อพัฒนาความรู้ทักษะ ค่านิยม และเสริมสร้างวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนให้เกิดขึ้นในสังคม เมื่อมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิมนุษยชนแล้ว ก็คาดได้ว่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนย่อมจะลดลง จึงกล่าวได้ว่าสิทธิมนุษยชนศึกษาเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่จะนำไปสู่การปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ทำให้คนในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลาย สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข สร้างสรรค์ และเป็นประโยชน์ร่วมกัน

สำหรับประเทศไทย ในระยะเวลาที่ผ่านมาสิทธิมนุษยชนได้มีการยอมรับและเข้าใจมากขึ้น คนไทยส่วนใหญ่ยอมรับว่าสิทธิมนุษยชนหมายความรวมถึง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค เสรีภาพ และอิสรภาพในชีวิตและร่างกาย ซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ และเป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้องและตามหลักสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและแนวปฏิบัติของกฎหมายระหว่างประเทศ รวมถึงข้อตกลงระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม อย่างไรก็ตามคนไทยส่วนใหญ่ก็ยังไม่ตระหนักถึงเรื่องสิทธิมนุษยชนตามที่ควร ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ ทำความเข้าใจและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจให้บุคคลทุกระดับในสังคมไทย มีความเข้าใจในเรื่องสิทธิมนุษยชนร่วมกันเพื่อสังคมไทยจะได้เป็นสังคมที่ปลอดจากการเบียดเบียน บุคคลจะมีเสรีภาพและสิทธิขั้นพื้นฐานเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคและได้รับความยุติธรรม เกิดการเกื้อกูลกันอย่างมีเหตุผลบนพื้นฐานของคุณธรรม ไม่ละเมิดสิทธิซึ่งกันและกัน ความเป็นประชาธิปไตย ทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

^{๑๗} ผศ.ดร.สุทิน นพเกตุ (๒๕๔๙). “เรื่องเดิม” , หน้า ๕๘

^{๑๘} สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (๒๕๔๖). “วารสารวิชาการสิทธิมนุษยชน : วิฤทธิสิทธิมนุษยชน ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มีนาคม ๒๕๔๖” , หน้า ๑๙๔ - ๑๙๕

๓.๓ สิทธิมนุษยชนศึกษากับสิ่งที่จะต้องดำเนินการ

เพื่อให้สิทธิมนุษยชนศึกษาบรรลุผลอย่างเป็นรูปธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการสำคัญ ๆ อย่างน้อย ๗ ประการไปพร้อม ๆ กันอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง และเร่งด่วน ดังนี้^{๑๙}

๑) การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาด้วยการบูรณาการสาระสำคัญด้านสิทธิมนุษยชนสอดแทรกเข้าไปในทุกกลุ่มวิชา และหากเป็นไปได้ในทุกวิชา ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ในทุกระดับชั้นของการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา ตลอดจนหลักสูตรการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร (TRAINING THE TRAINERS AND TEACHERS) ในองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

๒) การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม และการพัฒนาบุคลากรสำหรับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับด้านสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะกลุ่มที่เสี่ยงต่อการละเมิด

๓) การมุ่งมั่นพัฒนาบุคลากรทุกระดับ ทุกสาขาวิชา และทุกคนของสถาบันการศึกษาทุกระดับชั้น ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา ให้เข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ลึกซึ้ง จนสามารถเป็นครู อาจารย์ และผู้บรรยายที่มีความพร้อมอย่างจริงจัง

๔) การมุ่งมั่นพัฒนาบุคลากร ครู อาจารย์ ทุกระดับของทุกประเภทองค์กรที่ทำงานร่วมกับประชาชน ให้เข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

๕) การมุ่งมั่นพัฒนาปลูกจิตสำนึก ด้านการเคารพสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งของผู้อื่นและของตนเองให้กับประชาชนในทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ต้องปฏิบัติภารกิจด้านการสอน การบรรยาย การฝึกอบรม การพัฒนาบุคลากร รวมทั้งบุคลากรที่มีภารกิจด้านกระบวนการยุติธรรม และการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ สวัสดิภาพ และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน เช่น ข้าราชการฝ่ายปกครอง ข้าราชการตำรวจ ทหาร ทนายความ ผู้พิพากษา ผู้ดูแลนักโทษและข้าราชการกรมราชทัณฑ์ เป็นต้น

๖) การมุ่งมั่นปลูกฝังพ่อแม่ ผู้ปกครอง เด็ก เยาวชน คนหนุ่มสาว ทั้งการศึกษาในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัย ให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และเกิดจิตสำนึกด้านการเคารพในสิทธิมนุษยชน และเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งของตนเองและผู้อื่น

๗) การมุ่งมั่นพัฒนาสื่อเทคโนโลยี และนวัตกรรมทางการศึกษาที่เหมาะสม และง่ายต่อการใช้ประกอบการเรียนการสอนด้านสิทธิมนุษยชน ให้มีอย่างเพียงพอ

๓.๔ มาตรฐานและแนวทางปฏิบัติงานด้านสิทธิมนุษยชนศึกษา

ในหัวข้อนี้จะขอกกล่าวถึงเฉพาะสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งนับตั้งแต่องค์การสหประชาชาติได้สนับสนุนให้ประเทศต่าง ๆ จัดตั้งสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเพื่อเป็นกลไกในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยมีการดำเนินงานที่เป็นอิสระจากภาครัฐ บทบาทและอำนาจหน้าที่ของสถาบันแห่งชาติดังกล่าว เป็นไปตามหลักการปารีสว่าด้วยสถานะของสถาบันแห่งชาติเพื่อการส่งเสริมและคุ้มครอง

^{๑๙} ผศ.ดร.สุทิน นพเกตุ (๒๕๔๙). “เรื่องเดิม” ,หน้า ๑๙๗

สิทธิมนุษยชน (Paris Principles Relating to the Status of National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights) หรือที่เรียกโดยย่อว่าหลักการปารีส ซึ่งเป็นเอกสารที่กำหนดแนวทางการดำเนินงานของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่ได้รับการรับรองจากที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ ตามข้อมติที่ ๔๘/๑๓๔ เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๓๖ และเป็นเอกสารที่ถือกันว่าเป็นมาตรฐานในการดำเนินงานของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติทั่วโลก^{๒๐}

หนึ่งในหน้าที่หลักของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่สำคัญคือการส่งเสริมและให้การศึกษา ด้านสิทธิมนุษยชน โดยมาตรฐานและแนวทางปฏิบัติงานด้านสิทธิมนุษยชนศึกษา มีรายละเอียด ดังนี้

๓.๔.๑ มาตรฐานในการส่งเสริมและให้การศึกษาด้านสิทธิมนุษยชน^{๒๑}

สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีหน้าที่ให้ข้อมูล ความรู้แก่สาธารณชนในเรื่อง หลักการสิทธิมนุษยชน การสร้างความเข้าใจและการเคารพสิทธิของผู้อื่น สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติส่วนใหญ่จะปฏิบัติหน้าที่ด้านการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนภายใต้กรอบทั้ง ๖ ด้าน ดังนี้

๑) เผยแพร่และรณรงค์เพื่อสร้างเสริมความตระหนักในสิทธิมนุษยชนแก่สาธารณชน เป็นการทั่วไป

๒) จัดสัมมนาและอบรมเชิงปฏิบัติให้แก่กลุ่มคนทั่วไปและกลุ่มองค์กรเอกชน (NGOs) ที่สำคัญ รวมถึงตำรวจ เจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย เจ้าหน้าที่เรือนจำ กองทัพทุกเหล่า นักข่าว ตุลาการ ฯลฯ

๓) เผยแพร่รายงานเฉพาะสถานการณ์และรายงานประจำปี

๔) ส่งเสริมความตระหนักและความเข้าใจผ่านกิจกรรมร่วมกับชุมชน เช่น กีฬาละคร ภาพยนตร์ ศิลปะ ฯลฯ

๕) พัฒนาหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ผ่านการร่วมมือกับสถาบันการศึกษา

๖) จัดกิจกรรมผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น การประชาสัมพันธ์ ข่าว และการแถลงข่าว

ทั้งนี้ ในการดำเนินงานทั้งหมด ต้องมีการจัดลำดับความสำคัญ (Priority) โดยมีการวางกรอบเป้าหมายและทิศทางที่ชัดเจนตามยุทธศาสตร์และภารกิจของสถาบันฯ

นอกจากนั้น สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต้องเป็นศูนย์กลางด้านคลังข้อมูลสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และข้อมูลอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักสิทธิมนุษยชน โดยอาจขอรับการสนับสนุนจากหอจดหมายเหตุหรือศูนย์กลางข้อมูลแห่งชาติที่รวบรวมข้อมูลไว้อย่างเป็นระบบ แล้วมาแยกข้อมูลตามประเภทสิทธิมนุษยชนอย่างเหมาะสม และเพื่อให้การดำเนินการมีประสิทธิภาพ สถาบันฯ ควรให้ความสำคัญ

^{๒๐} สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (มกราคม ๒๕๕๙). “บทความพิเศษ : อำนาจหน้าที่ของ กสม. ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน”

^{๒๑} สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (๒๕๕๘). “มาตรฐานและแนวทางการดำเนินงานของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ” ,หน้า ๕๒ - ๕๓

กับการทำงานร่วมกับสื่อ (media) และองค์กรเอกชน (NGOs) รวมถึงหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ เพื่อให้สามารถกระจายเนื้อหาสาระได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพสูงสุด

๓.๔.๒. แนวทางปฏิบัติงานด้านสิทธิมนุษยชนศึกษา^{๒๒}

การให้ความรู้หรือการศึกษาด้านสิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาแนวทางการปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชน และไม่มีหน่วยงานใดสำคัญกว่าสถาบันหรือหน่วยงานด้านการศึกษา ดังนั้น สถาบันสิทธิมนุษยชนศึกษาแห่งชาติอาจสนับสนุนการให้ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ซึ่งมีองค์ประกอบในการสร้างแผนปฏิบัติการแบ่งออกเป็น ๕ ส่วน ดังนี้

- ๑) การพัฒนานโยบายทางการศึกษาที่เหมาะสม
- ๒) การวางแผนในการบรรลุนโยบายเหล่านั้น
- ๓) การสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้านสิทธิมนุษยชน
- ๔) การอธิบายกระบวนการเรียนรู้และการสอนที่เหมาะสม
- ๕) การให้บริการในหลักสูตรการพัฒนาสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ

กิจกรรมทางการศึกษาที่สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติริเริ่มขึ้นจะต้องเข้าถึงประชาชนที่อยู่นอกระบบการศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มเด็กท้องถนน เด็กใช้แรงงาน เด็กเร่ร่อน และเด็กวัยรุ่น สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติบางแห่งได้ให้การสนับสนุนด้วยการจัดทำเอกสารด้านสิทธิมนุษยชนที่สามารถนำไปใช้ประกอบการเรียนการสอนได้ ซึ่งมีองค์ประกอบในการฝึกอบรมอย่างมืออาชีพประกอบด้วย ๔ ส่วน ดังนี้

- ๑) องค์ประกอบด้านข้อมูล ว่าสิทธิมนุษยชนคืออะไร และสำคัญอย่างไร
- ๒) องค์ประกอบด้านความรู้ ว่ามาตรฐานหลักสิทธิมนุษยชนคืออะไร และสามารถนำมาประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างไร
- ๓) องค์ประกอบด้านการปฏิบัติ การประยุกต์มาตรฐานหลักสิทธิมนุษยชนในการฝึกอบรมสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพ
- ๔) องค์ประกอบด้านความตระหนักรู้ จะสามารถเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมที่ได้รับการฝึกอบรมมาอย่างไรเพื่อที่จะไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน

กลุ่มเป้าหมาย

สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีบทบาทที่สำคัญในการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจกับกลุ่มวิชาชีพที่หลากหลายในสังคมเกี่ยวกับเรื่องมาตรฐานสิทธิมนุษยชนทั้งภายในและระหว่างประเทศที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติจริงได้ สถาบันฯ สามารถแสดงบทบาทที่มากขึ้นด้วยการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมที่จะเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน กลุ่มเป้าหมายที่สถาบันฯ ควรให้ความสนใจในการฝึกอบรมประกอบไปด้วย

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม

- นักกฎหมาย หนายความ ผู้พิพากษา และอัยการ

^{๒๒} สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (๒๕๕๘) “เรื่องเดิม” , หน้า ๕๙ – ๖๑

ความมั่นคง

- บุคลากรที่ทำงานบังคับใช้กฎหมาย รวมทั้งตำรวจและเจ้าหน้าที่ที่ทำงานด้าน

- เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

รัฐบาลและรัฐสภา

- สมาชิกสภานิติบัญญัติ

- เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องในการร่างและปฏิรูปกฎหมาย

- เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องในการพัฒนานโยบายและการปฏิบัติงาน

- เจ้าหน้าที่รัฐที่รับผิดชอบในการรวบรวมรายงานเสนอกลไกรระหว่างประเทศตาม

สนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน

หน่วยงานอื่น ๆ

สื่อมวลชน องค์กรเอกชน ครู สหภาพแรงงาน สถาบันการศึกษา หรือผู้นำชุมชน

วิธีการในการให้การศึกษาด้านสิทธิมนุษยชน

เพื่อให้การดำเนินการที่กำหนดไว้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรกำหนดขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

- ระบุเป้าหมายผู้เรียน ควรมีการวางแผนให้สอดคล้องกับประเด็นสิทธิมนุษยชนในแผนหลักขององค์กร

- กำหนดหลักสูตร โดยเนื้อหาจะต้องปรับแต่งให้เข้ากับผู้เรียนเสมอ

- สรรหาผู้สอน โดยควรเลือกผู้ที่มีประสบการณ์ในงานที่ดำเนินการและมีเทคนิคการสอนสำหรับผู้ใหญ่ ตามแนวทางวิชาการที่กำหนดไว้

- จัดกระบวนการให้สามารถใช้ประโยชน์จากการสอนได้มากที่สุด ผ่านการสร้างกระบวนการให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง แม้จะจบสิ้นหลักสูตรแล้ว เช่น การสร้างกลุ่มเพื่อนเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการนำบทเรียนไปใช้หรือการให้หนังสือหรือเครื่องมือที่สามารถไปศึกษาต่อได้ด้วยตนเอง

- ประเมินผลการพัฒนา/การสอน โดยอย่างน้อยมีการทดสอบก่อนและหลังการสอน (pre-course and post-course evaluation exercises)

การฝึกอบรมด้านสิทธิมนุษยชน ควรมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

๑) มีปฏิสัมพันธ์ เนื่องจากบุคคลจะเรียนรู้ได้ดีผ่านการมีส่วนร่วมในกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ดังนั้นผู้เข้าร่วมรับการฝึกอบรมควรมีโอกาสปฏิสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน

๒) มีการเชื่อมโยง การฝึกอบรมควรสัมพันธ์กับประสบการณ์ในแต่ละวัยของผู้เข้ารับการอบรม โดยเฉพาะในการฝึกกลุ่มอาชีพ

๓) มีความยืดหยุ่น ผู้นำการอบรมต้องช่วยและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยไม่ต้องเข้มงวดเรื่องเวลา หรือขัดจังหวะผู้เข้ารับการฝึกอบรมในระหว่างการเรียนรู้

๔) มีความหลากหลาย การมีวิธีการในการฝึกอบรมที่หลากหลายจะช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความสนใจและมีแรงจูงใจในการเรียนอย่างสม่ำเสมอ

ทั้งนี้ การส่งเสริมความรู้และการศึกษาจะต้องทำคู่ขนานกันไปอย่างต่อเนื่องและสมดุล โดยเฉพาะในเรื่องการให้การศึกษาที่จะปลูกฝังเด็ก ๆ ให้มีจิตสำนึกด้านสิทธิมนุษยชน อันจะทำให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่เข้าใจและตระหนักถึงหลักการในเรื่องนี้อย่างเหมาะสม

๔. บทสรุป

สิทธิมนุษยชนศึกษา คือ การเรียนรู้ทั้งหมด โดยอาศัยระบบการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ ตลอดจนการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อพัฒนาความรู้ทักษะ ค่านิยม และเสริมสร้างวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชน ให้เกิดในสังคม เพื่อเป็นการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ทำให้คนในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลาย สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข สร้างสรรค์ และเป็นประโยชน์ร่วมกัน

การเรียนรู้เรื่องสิทธิมนุษยชนจึงถือเป็นเรื่องสำคัญไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่จะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคเท่าเทียม การไม่เลือกปฏิบัติ และคุณค่าความเป็นมนุษย์ เพื่อช่วยกันปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมให้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยเป็นการศึกษาได้ทั้งในและนอกห้องเรียน หรือผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางสำคัญที่สังคมไทยควรจะมีการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้านสิทธิมนุษยชน และเพื่อให้สิทธิมนุษยชนศึกษาบรรลุผลอย่างเป็นรูปธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการสำคัญ ๆ อย่างน้อย ๗ ประการ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

สำหรับประเทศไทย สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ถือได้ว่าเป็นสถาบันหลักที่สำคัญสถาบันหนึ่ง ที่มีบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ซึ่งหนึ่งในหน้าที่หลักของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คือการส่งเสริมและให้การศึกษาด้านสิทธิมนุษยชน โดยการส่งเสริมและการให้ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชนให้แก่ผู้เรียนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ตลอดจนประชาชนที่อยู่ในนอกระบบการศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มเด็กท้องถิ่น เด็กใช้แรงงาน เด็กเร่ร่อน และเด็กกำพร้า รวมถึงบุคลากรหรือหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรเอกชนต่าง ๆ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นการเผยแพร่และรณรงค์เพื่อสร้างเสริมความตระหนักในสิทธิมนุษยชน การจัดสัมมนาและอบรมเชิงปฏิบัติ รวมถึงการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ผ่านการร่วมมือกับสถาบันการศึกษา เป็นต้น

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า การให้ความสำคัญในเรื่องการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจด้านสิทธิมนุษยชนศึกษา และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จะต้องทำคู่ขนานกันไปอย่างต่อเนื่องและสมดุล โดยเฉพาะในเรื่องการให้การศึกษาที่จะปลูกฝังเด็ก ๆ ให้มีจิตสำนึกด้านสิทธิมนุษยชน อันจะทำให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่เข้าใจและตระหนักถึงหลักการในเรื่องนี้อย่างเหมาะสม มีการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน และสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข

บรรณานุกรม

๑. รองศาสตราจารย์อุดมศักดิ์ สิ้นธิพงษ์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ (๒๕๕๓). “สิทธิมนุษยชน”
๒. คณะกรรมการโครงการสิทธิมนุษยชนศึกษาในคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อความยุติธรรมและสันติ (๒๕๔๕). “เส้นทางสู่สิทธิมนุษยชนศึกษา”
๓. วีระ โลจายะ (๒๕๒๕). “กฎหมายสิทธิมนุษยชน”
๔. ศราวุฒิ ประทุมราช. “สิทธิมนุษยชน : รวบรวมสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่สำคัญ” จัดพิมพ์โดย คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน (กปส) และมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (FES) พ.ศ. ๒๕๔๔
๕. กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. “สิทธิมนุษยชนและกฎหมาย ที่ควรทราบ สำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านความมั่นคง”
๖. ชะวัชชัย ภาคิณฑุ (๒๕๔๘). “กระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติการสิทธิมนุษยชน”
๗. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (๒๕๕๘). “รายงานประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย และรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี ๒๕๕๗”
๘. ผศ.ดร.สุทิน นพเกตุ (๒๕๔๙). “สิทธิมนุษยชนศึกษา : ยุทธศาสตร์ สู่...การสร้างวัฒนธรรม – วิถีชีวิต สิทธิมนุษยชนและสุจริตชน”
๙. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (๒๕๔๖). “วารสารวิชาการสิทธิมนุษยชน : วิกฤติสิทธิมนุษยชน ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มีนาคม ๒๕๔๖”
๑๐. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (มกราคม ๒๕๕๙). “บทความพิเศษ : อำนาจหน้าที่ของ กสม. ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน”
๑๑. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (๒๕๕๘). “มาตรฐานและแนวทางการดำเนินงานของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ”